

MANNRÉTTINDASKRIFSTOFA ÍSLANDS
ICELANDIC HUMAN RIGHTS CENTRE

Alþingi
Nefndasvið
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Reykjavík, 23. nóvember 2015

Efni: Umsögn Mannréttindaskrifstofu Íslands um frumvarp til laga um fullnustu refsinga, 145. löggjafarþing 2015 -2016. Þingskjal nr. 399 – 322. mál.

Mannréttindaskrifstofa Íslands (MRSÍ) fagnar frumvarpinu og telur að mikilvægt hafi verið að ráðast í þessar breytingar. MRSÍ telur að vel hafi tekist til og að frumvarpið sé til þess fallið að bæta stöðu frelsissviptra einstaklinga. Virðast ákvæði frumvarpsins enda skýrari um margt og festa í lög ýmislegt sem áður voru aðeins starfsvenjur, s.s. varðandi útreikning afplánunar.

Markmiðið með frumvarpinu er að gera lög um fullnustu refsinga skýrari svo að frelsissviptum einstaklingum og þeim sem að öðru leyti hefur verið gert að sæta refsingu sé ljóst hver réttarstaða þeirra er. Enn fremur segir í athugasemdunum að markmið frumvarpsins sé að draga úr líkum á endurkomu fanga í fangelsi, styðja þá til vímulauss líferniss svo sem með því að viðhalda og bæta menntun þeirra.

Þrátt fyrir almenna ánægju með efni frumvarpsins gerir MRSÍ þó eftirfarandi athugasemdir við frumvarpið:

Bent er á að rétt væri að hafa ákvæði í lögnum sem leggur bann við mismunun. Væri það í samræmi við 13. gr. Evrópsku fangelsisreglnanna. Slíkt ákvæði mætti setja sem 2. mgr. 3. gr. laganna eða þá sem sérstaka grein, sem orða mætti á þessa leið;

„Lög þessi gilda án nokkurrar mismununar hvort sem er á grundvelli kyns, kynþáttar, kynhneigðar, kynvitundar, litarháttar, trúar- , lífs- eða stjórnmalaskoðana, fötlunar, félagslegrar stöðu eða stöðu að öðru leyti.“

Í yfirferð MRSÍ yfir frumvarpið kom í ljós að ekkert er fjallað sérstaklega um sérstakar aðstæður fanga sem hafa einhverskonar fötlun. Ljóst er að mikilvægt er að hafa sérákvæði í lögnum sem hafa það að leiðarljósi að koma í veg fyrir fordóma og mismunun gagnvart föngum vegna fötlunar þeirra og til þess að tryggja jafnt aðgengi þeirra að vinnu, námi og annarri aðstöðu innan fangelsanna eða öðrum úrræðum og/eða vistunarmöguleikum. Mismunun sem fatlaðir einstaklingar verða fyrir úti í samfélaginu getur stigmagnast í fangelsum þar sem ekki hefur verið tekið tillit til sérþarfa þeirra við hönnun húsnæðis og í þeirri þjónustu og úrræðum sem í boði eru.

Hversu algengt eða óalgengt sem það er að fatlaðir einstaklingar séu dæmdir til fangelsisvistar, er mikilvægt að stjórnvöld, til að tryggja jafna meðferð og vernd mannréttinda þeirra, móti sér stefnu og

MANNRÉTTINDASKRIFSTOFA ÍSLANDS
ICELANDIC HUMAN RIGHTS CENTRE

aðferðir til að takast á við þarfir þessa viðkvæma hóps í fangelsum. Slík stefna ætti að taka mið af samningi Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks og landslögum og taka til þjálfunar starfsfólks, húsnæðis, heilbrigðisþjónustu, aðgengis að þjónustu og úrræðum, öryggi og undirbúningi þessara einstaklinga til að aðlagast samfélaginu á ný.

MRSÍ telur einnig mikilvægt að kveðið sé skýrt á um að bannað sé að mismuna föngum á grundvelli kynhneigðar eða kynvitundar þeirra. Samkynhneigðir, transgender og intersex einstaklingar sem eru frelsissviptir og vistaðir í fangageymslum eða fangelsum gætu átt á hættu að verða fyrir fordómum og sæta aðkasti, bæði frá starfsmönnum fangelsa, fangelsisyrfirvöldum og samföngum sínum. Telur MRSÍ því mikilvægt að í stefnu fangelsisyrfirvalda og vinnureglum starfsmanna fangelsa og starfsmanna fangelsismálastofnunar séu tilgreindar leiðir til að taka á slíkum málum og að starfsmenn fái fræðslu um stöðu þessara einstaklinga.

Stofnun Sameinuðu þjóðanna um fíkniefni og glæpi hefur gefið út handbók um fanga með sérstakar þarfir. Þar er að finna sérstakan kafla um fólk með fötlun og samkynhneigða, tvíkynhneigða og transgender einstaklinga.¹

Í 10 gr. er fjallað um bakgrunnsathuganir starfsmanna fangelsanna. MRSÍ áréttar mikilvægi þess að kveðið sé nánar á um framkvæmd bakgrunnsathugana þar sem fullnægjandi vernd sé veitt friðhelgi einkalífs skv. 71. gr. stjórnarskrárinnar nr. 33/1944 og virðing fyrir einstaklingnum og sjálfsákvörðunarrétti hans höfð að leiðarljósi. Einnig er rétt að þar séu ákvæði um varðveislu og eyðingu gagnanna og rétt starfsmanns til þess að krefjast þess að gögnum um hann sé eytt. MRSÍ vill einnig árétta að viðhaft verði virkt eftirlit með því hverjir fái aðgang að þeim upplýsingum sem safnað er saman í slíkum bakgrunnsathugunum og að fylgst verði með því hvernig þeir fari með þær upplýsingar. Einnig er nauðsynlegt að tryggt sé að þeim einstaklingum sem þurfa að undirgangast slíkar bakgrunnsathuganir verði ávallt gerð fyllilega grein fyrir því í hvaða tilgangi upplýsinganna er aflað, hvað gert verður við slíkar upplýsingar og að þeir hafi heimild til að afturkalla samþykki sitt.

MRSÍ fagnar því að í ákvæði 11. gr., sem fjallar um heimild til valdbeitingar fyrir starfsmenn fangelsa og fangelsismálastofnunar, sé sérstaklega minnst á meðalhóf í athugasemdum með ákvæðinu og að starfsmenn fái þjálfun í því hvenær sé við hæfi að beita valdi.

Þá segir í 6. mgr. 15. gr.; "Einn þriðji, helmingur og tveir þriðju hlutar refsitíma eru reiknaðir af samanlögðum refsingum." Ef við lítum á tilgang frumvarpsins er eitt af meginmarkmiðum þess að gera lögin skýrari svo að frelsissviptum einstaklingum sé ljóst hver réttarstaða þeirra er. Telur MRSÍ ákvæði þetta torskilið fyrir ólöglerðan einstakling, ef til vill mætti setja það fram á einfaldari máta.

Þá virðist mega laga orðalag í 25. gr. frumvarpsins, núgildandi 18. gr., þar sem segir að fangi skuli vinna alla virka daga nema laugardaga. Í almennu talmáli telst laugardagur ekki til virks dags og því eðlilegra að segja að fangi skuli vinna alla virka daga en ekki um helgar.

¹ <http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Prisoners-with-special-needs.pdf>

MANNRÉTTINDASKRIFSTOFA ÍSLANDS
ICELANDIC HUMAN RIGHTS CENTRE

MRSÍ fagnar sérstaklega ákvæði 44. gr., sem kveður á um vistun fanga yngri en 18 ára, sem festir í sessi þá venju sem hefur verið um vistun barna. Þar er kveðið á um að börn yngri en 18 ára skuli að jafnaði ekki vistast í fangelsi. Fangelsisyrfirvöld og barnaverndaryfirvöld hafa samvinnu um önnur vistunarúrræði og hefur það gefist vel. MRSÍ hvetur til að unnið verði að því að bæta húsakost meðferðarheimila Barnaverndarstofu svo þar verði fullnægjandi aðstaða fyrir unga fanga svo uppfyllt verði skilyrði 37. gr. c Barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna.

Samkvæmt 11. gr. Evrópsku fangelsisreglnanna á meginreglan að vera sú að börn séu ekki vistuð með fullorðnum föngum, og, að séu þau vistuð með fullorðnum eigi að vera til sérstakar reglur sem gildi um þau og taki sérstakt mið af stöðu þeirra og þörfum. MRSÍ leggur til að slíkar reglur verði samdar og innleiddar hafi það ekki þegar verið gert.

Þá setur MRSÍ athugasemd við ákvæði 69. gr. sem kveður á um leit í klefa en þar segir að fangi skuli ekki vera viðstaddur leit sem síðan er rökstutt enn frekar í athugasemd ákvæðisins. Telur MRSÍ að fangi eigi rétt á að vera viðstaddur leitina ef unnt er líkt og um húsleit, sbr. 79. gr. sakamálalaga nr. 88/2008, sé að ræða. Leggur MRSÍ til að ákvæðið standi í óbreyttri mynd, sbr. 52. gr. núgildandi laga, þar sem þar er einnig að finna undanþága frá meginreglunni um að fangi skuli vera viðstaddur leit í klefa ef það er talið nauðsyn, enda eðlilegt að gætt sé að réttaröryggi þess sem leitað er hjá.

Í 78. gr. er fjallað um málsmeðferð kæra og segir þar að ákvarðanir um agaviðurlög og vistun í öryggisklefa séu kæranlegar til ráðuneytis. Vill MRSÍ að lokum benda á að tími sé komin á sjálfstæða úrskurðarnefnd sem fari með málefni fanga. Vöntun er á óháðum aðila, einskonar umboðsmanni fanga, svo hægt sé að veita föngum réttláta málsmeðferð líkt og stjórnisýslulög kveða á um.

Loks telur MRSÍ óumflýjanlegt að valfrjálsa bókunin við samning Sameinuðu þjóðanna gegn pyndingum og annarri grimmilegri, ómannlegri eða vanvirðandi meðferð eða refsingu (OPCAT) verði lögfest og að sett verði á fót sjálfstæð stofnun til þess að annast eftirlit með fangelsum og meðferðar- og dvalarstofnunum sem reknar eru af hinu opinbera.

Virðingarfyllt,

f.h. Mannréttindaskrifstofu Íslands

Margrét Steinarsdóttir, framkvæmdastjóri